

A nemek különböző képességei. Érdekes vizsgálatokat végezett két német professzor, *J. Cohn* és *J. Dieffenbacher* arra nézve, hogy milyen szellemi különbségeket hoz létre a tanulók nemének, korának és tehetségének különbözősége. Vizsgálataik módjáról és eredményéről a Stern-Lipmann-féle *Zeitschrift für angewandte Psychologie* 1911. évfolyamának második külön füzetében számoltak be. Bár a megvizsgált egyének korlátolt száma (100) miatt nem vonhatunk az eredményekből általános következtetéseket, ezek az eredmények mégis igen érdekesek, annál is inkább, mert a vizsgálatok igen alaposan, minden irányban kiterjedő gondossággal mentek végbe. A fejlődés tanának szempontjából igen érdekes eredmény az, hogy a tizenegyedik évtől fogva a kor növekedésével csökken az a képességünk, hogy figyelmünk egyszerre több tevékenységre irányuljon. Nem lehet eldönteni, hogy ez a fejlődésnek természetes következménye-e vagy nevelési rendszerünk idézi elő avval, hogy a figyelem összpontosítására fekteti a súlyt.

A nemek különbözőségének a szellemi életre való befolyását rendkívül nehéz már csak azért is megállapítani, mert a legjobb akarat mellett rendkívül nehéz megvalósítani azt az elvet, hogy a két nemből kiválogatott kísérleti egyének tényleg egyforma anyagot képviseljenek. Egészeben megállapítható, hogy nem lehet beszélni a férfinem fölényéről, hanem az értelmi élet terén vannak sajtáságos férfúi előnyök mellett sajtáságos női előnyök is. Fiúk jobban végzik a kihagyott szótagoknak azt a pótlását, amelyet az Ebbinghaus-féle kombinációs kísérletek megkívánnak, mint leányok. Nagyobb az önbírálatuk, mert emlékezetből mondott hibás adataikat gyakrabban jelzik bizonytalanoknak és mert az emlékezetbeli hiányaik között ritkák voltak az olyanok, melyek hozzáképzelésen, más képek befolyásán és más effélén alapulnak. Dolgozatírásnál, leírásaikban és jelentéseikben a dologi elem nyer fontos szerepet. Dolgozataik az alsó fokon gyakran leírók, felső fokon inkább elmélkedők. A leányok viszont leírásaik, jelentéseik és dolgozataik terjedelmében mulják felül a fiúkat. Ez azonban nem nagyobb szókincesen alapszik, hanem az adatok sokkal nagyobb számán. Nagyon jelentékenyen felülmulják azonkívül a fiúkat stilisztikai ügyességben. Jobban szeretik az elbeszélő és leíró dolgozatokat. Dolgozataikban több az érzelem, különösen a középfokon.

Ami a jobb és rosszabb tanulók közti különbségeket illeti, erre nézve azt az eredményt találták, hogy valamely nem jobb tanulói mindig ép azokban a tulajdonságokban tűnnek ki a legvilágosabban a gyenge tanulókkal szemben, amely tulajdonságokban ez a nem a másik mögött áll. Tehát a tehetségesebb fiúknál a leányok tulajdonságai közül is megvan egyik vagy másik, a fiúk

jellemző tulajdonságain kívül és fordítva, tehetségesebb leányok a női tulajdonságok mellett fiúakat is mutatnak.

*

A szociális tudat fejlődési fokozatai. A «*Säemann*» 1911-i évfolyamában avval a kérdéssel foglalkozik *A. Fischer*, hogy mennyi az eredendő szociális hajlandóság a gyermekben, mennyire támogatja a nevelés ilyen irányú törekvéseit, milyen sorrendben, milyen mértékben nyilatkoznak meg a gyermek természetes fejlődésében a szociális érzelmek. A kicsi gyermek, aki még másokat nem tud megkülönböztetni, tehát nem is öntudatos, sem nem önző, sem sem altruista. Lassankint, a megszokott környezet személyeinek és tárgyainak felismerésével, az idegeneknek, másoknak megkülönböztetésével fejlődik ki bizonyos otthonias érzés a megszokottal szemben, amelyet gyakran tulajdonítanak hálás gyöngédségnek, pedig ez az érzés, az ismerősnek való örülés magában még nem szociális részvét. Az első év folyamán nyilatkoznak meg az igazi szociális érzelmek első csirái, akár utánzás alapján keletkeztek, akár a környezet viselkedésének visszahatásai gyanánt. Ezek az első megnyilatkozások tompák: hozzászokás az emberekhez, ösztönszerű húzódás avval szemben, aki fájdalmat okozott, a gyöngédség vagy zárkózottság ébredései aszerint, hogy jól bánnak-e a gyermekkel vagy bátortalanná teszik. Már a beszéd előtti korban megtaláljuk a gyermekek között mindazon típusok alapjait, amelyekkel felnőttek között találkozunk. Ennek egyik oka mindenesetre veleszületett hajlandóság, de emellett a szülők korán megpróbálják a gyermeket barátságosságra és engedelmességre szoktatni, mindennap megpróbálnak vele kapcsolatba lépni és a gyermek is folyton szerez tapasztalatokat. A járás és beszéd az aktív társaságra-képesítés két főszköze; ekkor már a gyermek maga kereshet társaságot, kezddhet társalgást, résztvehet közös játékokban és munkákban, úgy hogy sokféle kapcsolatai keletkezhetnek, azonkívül pedig ki is tudja fejezni, ami szociális hajlandóság, vágy, érzelem van benne, egyben pedig megkezdődik az az iskola, amelyben ezentúl meg lehet szilárdítani a közösség javára szolgáló reakciókat és szokásokat, a károsakat pedig lehet javítani vagy elnyomni.

A normális gyermek egy éves korában sem nem társaságszerető, sem nem szeret egyedül lenni, nyugodt közömbösséggel veszi tudomásul, ha foglalkoznak vele, de ép oly meglegedetten, ha nem nagyobb meglegedéssel, tud egyedül is játszani. Megfigyelhetjük lassankint a fájdalom iránt való részvétnek, a kedélyes ingerkedésnek, a segítségnek, a bizalomnak az ébredését, a haragnak, pillanatnyi bosszúnak, támadásnak közvetlen kitérőseit, az önkényes, önféjű, ok-